

הוא היה אומר

עיונים בפרקי אבות

הרב **מרדכי אלון שליט"א**

נכתב ונערך משמיעה ע"י תלמידים - לא מוגה

אבות פרק ו', משנה א'

המילים הפותחות את הפרק ואת המשנה ראויות לכאורה היו לפתוח את כל ש"ס המשניות - "שנו חכמים בלשון המשנה, ברוך שבחר בהם ובמשנתם". המהר"ם שפירא מלובלין מציין כי זה שבכל המסכתות אומרים לנו איזה תנא אמר כל מימרא, זה לא סתם להוסיף צבע. אלא בגלל שזה חשוב לקביעת ההלכה.² לעומת זאת צריך להבין למה זה חשוב במסכת אבות, הרי אין מי שיחלוק על אף אמירה שם. אין מי שיתנגד ל-"הווי מתלמידיו של אהרן, אוהב שלום ומקרן לתורה", למשל. הנקודה במסכת אבות היא שבציון שם התנא רבי בעצם מספר לנו מיהו אותו התנא ומה הוא היה. "הוא היה אומר" הכוונה היא שמה שהוא היה במהותו - הוא היה אומר אותו. ור' מאיר שפירא רואה את ההסבר הזה במילים - "ברוך שבחר בהם ובמשנתם".³ זה בעצם משפט סיכום למסכת אבות - אתה רוצה להבין מה זה 'אוהב שלום ורודף שלום'? הנה הלל, תראה אותו. פלקטים יש הרבה, אבל אנשים אמיתיים כאלה? רק במסכת אבות תוכל למצוא. שם נמצאים האבות שמלמדים אותנו מה-DNA שלהם ומהם אנו מקבלים את הכוחות. ממש כפי מסביר הרמב"ן את האימרה "מעשה אבות סימן לבנים", שאין הכוונה שמה שקרה לאבות יקרה לבנים אלא שכשנגיע למצבים וסיטואציות דומות נקבל מהאבות את הכח להתמודד איתם. כשנגיע למצב של "לפום צערא אגרא" נזכור שיש אבא, תנא, ששמו בן בג בג שלימד אותנו איך מתמודדים עם זה, וכן הלאה בכל משנה ומשנה.

הקדמה לפרק ו'

כפי שהקדמנו בהקדמה למסכת, אנו יודעים שמסכת אבות כוללת חמישה פרקים בלבד ואת הפרק השישי, שהוא פרק ברייתות ולא משניות, הצמידו למסכת עוד בתקופת הגאונים רק על מנת שיהיה לנו מה ללמוד בשבת שלפני מתן תורה (אחרי שלמדנו את המסכת בשבתות שבין פסח לעצרת) כהכנה לחג. כלומר, אם לא היה מנהג ללמוד את מסכת אבות בשבתות שבין פסח לעצרת, לא היה לנו פרק שישי במסכת אבות.

יש לפרק הזה שני צירים מרכזיים. המשנה הראשונה וארבע אלו שבאות אחריה הן הציר הראשון. פתיחת המשנה הראשונה "שנו חכמים בלשון המשנה" רק באה ומראה לנו שאין אלו משניות לפנינו אלא ברייתא ששנו אותה חכמים "בלשון המשנה", באותו סגנון. מעין זה, כאשר בגמרא מופיע הביטוי "תנו רבנן" ('שנו חכמים' בארמית) הכוונה היא לברייתא.

המשנה¹ הראשונה עוסקת בדמות האידיאלית, במי שזכה להגיע למדרגת לימוד תורה לשמה, וכך עד למשנה ה'. ממשנה ו' ואילך נכנסים לארבעים ושמונה דרכי קניין התורה. כלומר מתחילים את הפרק באידיאל, במי שהגיע למדרגה הגבוהה, שיש מושג כזה, שיש אפשרות להגיע לשם, ורק אחר כך מפרטים מהי הדרך להגיע לשם, בדרכים לקנות את התורה. המשנה מפרטת גם דברים לכאורה פשוטים מאד שנצרכים מתודולוגית - עריכת שפתיים, שמיעת האוזן, דיבוק חברים וכו'. לאחר מכן ממשיך הפרק במשניות הנוספות עד לסופו.

³ אמנם את הפרק השישי לא סידר רבי יהודה הנשיא כיון שזה פרק ברייתות שסודרו כידוע ע"י רבי חייא אבל הרעיון הוא אותו רעיון.

¹ בפרק זה נשתמש במילה 'משנה' לתיאור הברייתות שבו.
² ישנם כללי פסיקת הלכה לפיהם פוסקים כרבי יוסי וכרבי יהודה ולא כרבי מאיר, הלכה כרבים ולא כיחיד, צריך לדעת אם זה בית הלל או בית שמאי וכיו"ב.

שָׁנוּ חֲכָמִים בְּלִשׁוֹן הַמִּשְׁנָה, בְּרוּךְ שֶׁבָחָר בָּהֶם וּבְמִשְׁנֵתָם: רַבִּי מֵאִיר אָמַר כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה לְשִׁמְהָ, זוֹכֵה לְדַבְרֵי הַרְבֵּה. וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁכָּל הָעוֹלָם כְּלוּ כְּדֵי הוּא לּוֹ. נִקְרָא רַע, אֶהוּב, אֹהֵב אֶת הַמָּקוֹם, אֹהֵב אֶת הַבְּרִיּוֹת, מְשַׁמֵּחַ אֶת הַמָּקוֹם, מְשַׁמֵּחַ אֶת הַבְּרִיּוֹת. וּמְלַבְּשֵׁתוֹ עֲנֻה וְיִרְאָה, וּמְכַשְׂרֵתוֹ לְהִיּוֹת צַדִּיק וְחָסִיד וְיֹשֵׁר וְנִימָן, וּמְרַחֲקֵתוֹ מִן הַחֲמָא, וּמְקַרְבֵּתוֹ לְיַדֵּי זְכוּת, וְנִהְיֶינָּה מִמֶּנּוּ עֲצָה וְתוֹשִׁיָּה בֵּינָה וּגְבוּרָה, שְׁנֵי אֲמָר (משלי ח) 'לִי עֲצָה וְתוֹשִׁיָּה אֲנִי בֵּינָה לִי גְבוּרָה'. וְנוֹתְנָת לּוֹ מַלְכוּת וּמְשַׁלָּה וְחִקוּר דִּין, וּמְגַלִּין לּוֹ רְזֵי תּוֹרָה, וְנַעֲשֶׂה כְּמַעֲשֵׂי הַמִּתְנַבֵּר וּכְנֶהֱרָ שְׂאֵינוּ פּוֹסֵק, וְהָיָה צָנוּעַ וְאָרֶךְ רוּחַ, וּמוֹחֵל עַל עֲלֻבוֹנוֹ, וּמְגַדְּלֵתוֹ וּמְרוֹמְמֵתוֹ עַל כָּל הַמַּעֲשִׂים. (אבות ו, א')

כשלוּמְדִים תורה לשמה זה כבר לא אתה שמופיע פה. מאד קל ללמוד תורה כדי להתנשא על הזולת,⁵ אך ללמוד תורה לשמה זה ללמוד רק לשמו ית'. בסופו של דבר המחשבה שלי היא האגו שלי, שם הקיומיות שלי, השכל שלי נמצא. כאשר אברהם אבינו לומד שהוא צריך לעקוד את יצחק הרי שהאגו שלו לא מסוגל להבין את זה או לקבל את זה. זה מנוגד לכל הסברות שהוא מכיר. היכולת שלו להגיע לעקידה היא בגלל שהוא ביטל את המוחין שלו, ולא רק את הידיים ואת הרגליים. כל האישיות שלו היא להיות דבוק בו ית'.

מתחילת המסכת ועד עכשיו עסקנו במעשים, וכעת אנו באים לפרק שכולו 'קנין התורה' שבו המשנה פותחת לאו דווקא בדרכי קנין התורה אלא במבט מלמעלה - 'כל העוסק בתורה לשמה'. ההוראה לנו פה היא בעצם שנשתמש בשכל האנושי שניתן לנו ובסופו של דבר הוא יהפוך להיות דבוק בשכל האלוהי.

כשאומרים 'תפסתי את הענין' אין הכוונה לתפיסה מוחשית אלא לתפיסה שכלית, להבנה. "אני תופס אלוקות" פירושו שאני תופס משהו שהוא בלתי ניתן לתפיסה. התורה היא שכל, צריך ללמוד אותה ולהבין אותה אבל מנגד, התורה היא אלוקות, היא אין סוף, וצריך לדעת שבמפגש הזה עם הסוף אנחנו נפגשים בעצם עם האין סוף ומגיעים לתובנה של "אין עוד מלבדו", שיש רק הקב"ה בעולם. להבין שההבנה שלי בתורה היא חסד עצום שהקב"ה איפשר לי להבין בכלי ההבנה המוגבלים והסופיים שלי את האין סוף.

'אין סוף' בעומק פירושו שאין שום דבר סופי, שנתפס בחושים, שבו האינסוף אינו מופיע. הרב קוק באורות התורה אומר שהתורה בעצם צריכה אותנו, שאנחנו ניתן בביאור הפסוק את מה שרלוונטי ומה שהיא צריכה באותה נקודת זמן. התורה צריכה עכשיו את החידוש שלי, אותי. זה 'לשמה' - זה לא לשמי, לא בשביל שאקיים אותה אלא בשביל התורה

"כל העוסק בתורה לשמה". יש דיבור יפה של רבי נתן מברסלב על זה. הקושי הראשון במשנה הזו היא מה הכוונה במילים "זוכה לדברים הרבה"? רבי מאיר לא מפרט מהם אותם 'דברים הרבה', אלא רק אחרי כן מוסיף דברים נוספים - 'ולא עוד אלא שכל העולם כדאי לו וכו'". רש"י מבאר שהכוונה היא "זוכה להיות צדיק וחסיד בדלקמן", אבל הקושי נשאר. ובכלל, הרי כל מי שעוסק בתורה לשמה בכלל לא מחפש שכר, הוא הרי עוסק בתורה לשמה. מובא בשם המוהרא"ש מיבניאל⁴ -

צריך שתדע אהובי בני, שאדם מוסר את עצמו לגמרי אליו ית' ולומד תורה לשמה לשם אל עולם ואין לו שום כוונה בלימוד התורה הקדושה להתנשא על זולתו אלא לומד על מנת לשמור לעשות ולקיים ולעשות נחת רוח לבורא ית' שזוכה לדברים הרבה. ופירש מוהרנ"ת [מורנו הרב רבי נתן] שזוכה לדיבורים הרבה, כלומר שיכול לדבר הרבה עמו ית'.

זה נפלא - מי שרוצה לדבר עם הקב"ה אבל מרגיש תקוע, אז כנראה שהוא לא לומד תורה לשמה. כי אם לימודו היה לשמה, אז הוא היה יכול לדבר עם ה' ית' חופשי. אתה מרגיש חסום? אני אגיד לך למה -

כי באמת אין שום תכלית כזה העולם אלא להיות דבוק בחי החיים ית' ותמיד יצטר בפני עניניו איך שכל העולם כולו הוא אין סוף ב"ה, כי אין בלעדיו כלל והוא נמצא בתוך האור ולזה זוכים ע"י ריבוי תפילה שהאדם מרגיל א"ע לדבר עמו ית' כאשר ידבר איש אל רעהו והבן אל אביו. ומרבה לדבר עמו ית' בתמימות ובפשיטות גמורה כי מרגיש שהקב"ה נמצא ואין בלעדיו נמצא והכל לכל אלוקות גמור. אבל לזכות לדיבורים שיזכה לדבר עמו ית' זה זוכים ע"י ריבוי תורה שלומד הרבה תורה לשמה לשם אל עולם.

⁵ ואין הכוונה שדווקא כדי שיקראו לו 'רבי' וכו' בתארי כבוד, אלא אף פיתוח האגו בסברות - "את זה אני מקבל ואת זה לא, זו הסברה שלי וכו'". בסופו של דבר המחשבה שלי היא האגו שלי.

⁴ הרב אלעזר שלמה שיק ז"ל, מכונה מוהרא"ש (כ"א אייר ת"ש - י"ז שבט תשע"ה). היה מייסדה של קהילת "היכל הקודש" בחסידות ברסלב. התגורר ונקבר ביבנאל.

לימוד תורה בהגדרתו הוא מוגבל, מוגדר. הסברה שאני אומר היא שלי, בניגוד למצווה שהיא שווה אצל כולם (כמה אפשר להשווץ במצווה שאתה מקיים?). 'אני אמור, אני סבור' - וזה בסדר גמור. אגו הוא לא דווקא גאוה אלא ביטוי של האני - הבנה על פי ביטוי מסוים, סברה אישית, עיתוי, חוסר הבנה שכל התורה היא "עוטה אור כשלמה", היינו שהיא בנויה רבדים ועומקים, חוסר הבנה שאני עוסק ב'אור אין סוף', ואילו 'לשמה' זה להבין שאני עוסק כל הזמן באור אינסוף. כל מקצוע אחר בעולם אני לומד אותו לשמי האישי, לשם פיתוח העולם, לשם הפרנסה, ולא לשם המקצוע עצמו. אין ערך לארכיטקטורה או לפיסיקה בפני עצמה אלא כחלק מקידום ושיפור העולם, אך בתורה זה להיפך - התורה היא הקב"ה והלימוד אותה היא לשם גילוייה, גילוי הקב"ה בעולם.

"זוכה לדברים הרבה". איך אתה יודע אם התורה שלך היא אכן לשמה או לא? - תראה אם יש לך דיבורים הרבה עם הקב"ה. הבחינה האם הלימוד שלך הוא באמת 'לשמה' היא האם יש לך כוחות לדבר עם הקב"ה. להגיע להרגשה שראינו בדברי רבי נתן - "כי מרגיש שהקב"ה נמצא ואין בלעדיו נמצא, והכל לכל אלוקות גמור".

כל זמן שאתה רואה "אלהים אחרים" משתלטים על הפרהסיה, מקומות של אגו, של משפט שלא מבוסס על התורה - זה גורם לך חלישות הדעת. לעומת זאת, כשאתה רואה 'תורה לשמה', זה יהיה אצל אדם שאין לו תואר, אין לו טייטל, הוא לא תופס מקום - אבל "כל העולם כדאי הוא בשבילו". זה אכן נדיר אבל זה קיים וזה מה שנותן טעם לכל העולם, לכל המציאות. זו הסיבה שבזה פותח הפרק השישי, באידיאל הנשגב - כדי להראות לנו שזה הטעם לקום בבוקר, זו המטרה. יש מי שיכול לחיות בעולם, בנחלה - אבל ללא מיצרים, ואז 'כל העולם כדאי הוא לו', ולכן הוא הנקרא 'רע', 'אהוב', 'אוהב את המקום', 'אוהב את הבריות', ומשמח את המקום ואת הבריות וכו'. הוא לומד תורה לשם התורה כי הוא רוצה שהתורה תשמח והוא אפסי מול התורה, אין לו נפח. זה הקיום שלו, שם הוא חי.

הלימוד הזה לשמה מביא אותך לדברים שלכאורה פשוט שצריך שיהיו - שאסור לחטוא למשל, אבל זה מביא אותך ליותר מזה, לריחוק מהחטא. "וְהִנֵּינִי מִמְּנוּ עֵצָה וְתוֹשָׁפָה בִּינָה וְגִבּוֹרָה, נְשָׂאֲמֵר (משלי ח) 'לִי עֵצָה וְתוֹשָׁפָה אֲנִי בִּינָה לִי גִבּוֹרָה'" - זה פסוק שנאמר על הקב"ה. הוא הופך בעצמו לאינסוף. הוא עצמו נהיה התורה.

"ומגילין לו רזי תורה". פתאום מבלי להתכוון הוא מגלה עוד ועוד סודות ועומקים בתורה. כמו תינוק שלא התכוון ללמוד מילים חדשות אבל הוא קולט את זה, כך גם הלומד לשמה בזכות הביטול שלו קולט את הדברים מעצמם.

עכשיו, שכך היא צריכה להתגלות כעת. 'אין סוף' זה לא רק התפשטות וחסד אלא שכל דבר סופי - ספר, תפוח, אדם וכו' - מכיל בתוכו אינסוף. גם הדבר הסופי נוצר יש מאין, גם הצומח והחי והסברה וכו'. זו דבקות גמורה בו ית' והוא זה תורתו.

העוסק בתורה לשמה היא מי שמצליח להגיע למדרגת דבקות כזו שהעולם לגביו הוא אין, "אין עוד מלבדו". איך מגיעים לזה? המסכת תפרט את זה החל ממשנה ו' בפרקנו - "תלמוד, שמיעת האוזן, עריכת שפתיים וכו'".

הפרק מתחיל כפי שאמרנו מלמעלה, במופת עצמו, בתוצאה המופתית של התהליך, שמי שעוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה, והוא והולך ומתפרט.

לפעמים המושג "אין עוד מלבדו" יכול להצטייר לנו כאיזו הכחשה של המציאות, כאילו שאנחנו מנסים להתעלם מכל הסובב, לזרוק אותו ולהתרכז בלימוד תורה וברוחניות, ממש כמו אותו בעל תשובה שזרק את חייו הקודמים ונכנס למן 'טרנס' של יהדות - אבל זו טעות. אם במקום הביטוי הזה, ננסה להגדיר את זה כ-"נחלה בלי מיצרים", זה יישמע לנו אחרת לגמרי. 'נחלה' היא חלקת אדמה מוגדרת, היא 'יש', אבל בלי מיצרים. הכוונה היא שבוודאי שיש חיים, משפחה, עשייה אישית וכו' - אבל בכל זה מתגלה האינסוף ב"ה. אני לא מתעלם מהמציאות אלא מגלה בתוכה אותו ית', ואז אתה תופס שבאמת "אין עוד מלבדו".

ללמוד תורה לשמה זה מצד אחד לתת לאגו שלי להופיע, לסברות שלי, לתפיסות ולדעות שלי, להתערב באדריכלות של הקב"ה, אבל יחד עם זה להבין שכל מה שאני עוסק בתורה הוא 'לשמה'. הסוף בא לשרת את האינסוף - האדם בלימוד הזה שלו מגלה את הבורא בעולם, ומי שעושה כך מגלה פתאום שהוא עצמו הופך להיות אינסופי, כי כל הסופיות שלו הופכת לאינסופיות. אתה עוסק בתורה לשמה ואז אתה מגלה שאתה 'כמעין המתגבר', וכו'נהר שאינו פוסק' והווי 'צנוע וארך אפיים, רע ואהוב' וכו', 'ומלבשת ענוה ומרחקתו מן החטא וכו', ועל זה אמר רבי נתן - אני הקטן לא מרגיש שאני יכול לדבר איתו ככה פתוח כי זו פאדיחה, לא נעים, כי אני חושב שאולי 'יש' ובעצם 'אין' - ולכן רק הלומד תורה לשמה 'זוכה לדיבורים הרבה', הוא יכול לדבר ההרבה, ללא הפרעות, גם בשתיקתו הוא מדבר הרבה.

לימוד שאינו לשמה הוא לימוד שאני עדיין תופס בו מקום, נפח, אגו, ובמציאות שלנו, אנחנו מחוייבים ללמוד תורה שלא לשמה, כמו שאמרנו חז"ל -

לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוה אפילו שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה (סנהדרין ק"ה.).

זה לא בדיעבד. במציאות ה'דיעבדית' של העולם שלנו זה לכתחילה, ומתוך זה התורה תהפך ל'לשמה'.

ברוריה אשתו היא הפילטר, הרחם, שיכול להביא את רבי מאיר למציאות, לעולם, שתהיה לו אפשרות לחיות פה. היא זו שנותנת לו את היכולת להתנחם. בלעדיה הוא לא מסוגל.

זה אותו רבי מאיר שעליו נאמר -

בתורתו של רבי מאיר מצאו כתוב: "והנה טוב מאד" - והנה טוב מות. (בראשית רבה ט', ה')

כי העולם הבא לפיו הוא כולו חיים והכל תחיה, ואין אצלו שום סתירה בין אי היכולת להתנחם לבין היכולת לחיות. רבי מאיר הוא היכולת של "נחלה בלי מיצרים". הוא האב שלא מסוגל להתנחם על בניו בלי מילותיה של אשתו ברוריה. ואם תשאלו אותו - 'ואיפה כל מה שאמרת, רבי מאיר, על התחיה ועל העולם הבא?' אצל רבי מאיר, הראיה היא של "הוא נמצא ואין בלעדיו נמצא" ואני קיבלתי את הילד הזה ואני לא יכול בלעדיו כי גם הילד הזה הוא השי"ת - ורק ברוריה מחזירה אותו למציאות. לכן אי אפשר לפסוק הלכה כמותו, הוא לא מבין את כל 'הפוליטיקה', הוא מאיר ומסנוור באור הגבוה שלו. הלכה נפסקת כרבי יהודה, שהוא, רבי יהודה בר עילאי, שהיה זה שסינגר על הרומאים ומפעליהם כאשר ישבו יחד הוא, רבי יוסי ורבי שמעון בר יוחאי בסיפור המפורסם.¹⁰ ודבריו גם הם אמיתיים מצד זה שבסופו של דבר אכן לטוב שימשו השווקים והגשרים והמרחצאות שבנו הרומאים, ולכן נפסקה הלכה כמותו - כי כדי לפסוק את ההלכה צריך להכיר את המציאות ולהכיר במציאות. רבי מאיר לא נמצא שם בכלל. ברור שהוא נמצא בעומק עולם ההלכה - "סתם משנה רבי מאיר היא" (סנהדרין כ"ו), אבל אי אפשר לפסוק הלכה לרבים לפי התפיסה הזו. בתורה הפנימית "משנה" היא הפנימיות, אותיות 'נשמה', וסתם משנה בפנימיות זה רבי מאיר, זה "תוכו אכל". משנה סתומה היא רבי מאיר - הוא יאיר לנו את העניין.

"סתם משנה רבי מאיר היא" - הוא היעד שלנו, הוא ה-GPS, ולכל אחד יש תפקיד משלו אבל עסק התורה לשמה זה רבי מאיר.

"המוחל על עלבוננו". כי לא מבינים אותו, מעליבים אותו - והוא אינו עולב חזרה, ועל איש כזה נאמר¹¹ "ואוהביו כצאת השמש בגבורתו" (שופטים ה', ל"א), זה האור של רבי מאיר שמאיר ומסנוור. הוא מבין שלא יפסקו כמותו, כי הוא רואה את הצד הפנימי בכל דבר, ובפנימיות של כל דבר יש ק"ן טעמים של טהרה בטמא, ואי אפשר לפסוק הלכה כך.

למען ייטב לך והארכת ימים" (דברים כב ז) - אִיכָן היא טובתו של זה? איכן היא אריכות ימיו של זה? ולא היה יודע שדרשה רבי יעקב לפניו ממנו⁹ "למען ייטב לך" - לעולם הבא שכולו טוב. "והארכת ימים" - לעתיד שכולו ארוך. (ירושלמי חגיגה ב', א')

מבחינתו של מי שעוסק בתורה לשמה הרי שכל הנמצא, כל המציאות, אינו נמצא, אבל לא בגלל שהוא לא מעריך את הנמצא. היינו מצפים מאדם כמו רבי מאיר שלא יילך עם מחלל שבת כמו אלישע, אבל רבי מאיר בכלל לא מבין את הבעייתיות שנראית לאנשים רגילים מזה (לא בגלל 'מה יגידו' אלא בגלל שזה הפוך מהמהות שלי, כי זה לא שייך לשבת) כי הוא רואה אלוקות בכל המציאות. הוא לא מחלל שבת. הוא בלשמה.

המדרש מביא את הסיפור על מותם של בניו של רבי מאיר - מעשה היה ברבי מאיר שהיה יושב ודורש בבית המדרש בשבת במנחה, ומתו שני בניו. מה עשתה אימך? הניחה שניהם על המטה ופרשה סדין עליהם. במוצאי השבת בא ר' מאיר מבית המדרש לביתו. אמר לה: היכן שני בניי? אמרה לו: לבית המדרש הלכו. אמר לה: צפיתי לבית המדרש ולא ראיתי אותם. נתנה לו כוס של הבדלה והבדיל. חזר ואמר לה: היכן שני בניי? אמרה לו: פעמים שהלכו ועכשיו הם באים. הקריבה לפניו המאכל ואכל. לאחר שבירך אמרה לו: רבי, שאלה אחת יש לי לשאול לך. אמר לה: אמרי שאלתך. אמרה לו: רבי, קודם היום בא אדם אחד ונתן לי פקדון, ועכשיו בא ליטול אותו, נחזיר לו או לא? אמר לה: בתי, מי שיש פקדון אצלו אינו צריך להחזירו לרבו? אמרה לו: רבי, חוץ מדעתך לא הייתי נותנת אצלו. מה עשתה? תפשתו בידה, והעלתה אותו לאותו החדר, הקריבה אותו למיטה, ונטלה סדין מעליהם, וראה שניהם מתים ומונחים על המטה. התחיל בוכה ואומר: בני בני, רבאי רבאי, בני כדרך הארץ, ורבאי שהיו מאירין פני בתורתך! באותה שעה אמרה לו: רבי, לא כך אמרת לי שאנו צריכים להחזיר הפקדון לרבו? כך אמר: 'זה נתן וה' לקח יהי שם ה' מבורך'. אמר ר' חנינא בדבר הזה נחמתו ונתיישבה דעתו, לכך נאמר "אשת חיל מי ימצא". (מדרש משלי, לא)

⁹ "רבי יעקב אומר אין לך כל מצוה ומצוה שכתובה בתורה שמתן שכרה בצדה שאין תחיית המתים תלויה בה בכיבוד אב ואם כתיב (דברים ה', טו) למען יאריכון ימך ולמען ייטב לך בשילוח הקן כתיב (דברים כ"ב, ז) למען ייטב לך והארכת ימים הרי שאמר לו אביו עלה לבירה והבא לי גוזלות ועלה לבירה ושלח את האם ונטל את הבנים ובחזירתו נפל ומת. היכן טובת ימיו של זה והיכן אריכות ימיו של זה? אלא למען ייטב לך לעולם שכולו טוב ולמען יאריכון ימך לעולם שכולו ארוך". (קידושין ל"ט:)

¹⁰ "דיתי רבי יהודה ורבי יוסי ורבי שמעון ויתבי יהודה בן גרים גבייהו פתח ר' יהודה ואמר כמה נאים מעשיהן של אומה זו תקנו שווקים תקנו גשרים תקנו מרחצאות ר' יוסי שתק נענה רשב"י ואמר כל מה שתקנו לא תקנו אלא לצורך עצמן תקנו שווקין להושיב בהן זונות מרחצאות לעדן בהן עצמן גשרים ליטול מהן מכס הלך יהודה בן גרים אוסיפר דבריהם ונשמעו למלכות אמרו יהודה שעילה יתעלה יוסי ששתק יגלה לציפורי שמעון שגינה ירג" (שבת ל"ג:)

¹¹ במסכת שבת פ"ח.

מורנו הרב צבי יהודה קוק זצ"ל, בכל פעם שהיה מגיע למשנה שלנו היה מזכיר את הגמרא -

רב גידל אמר האומר שמרעה בשם אומרה יראה בעל שמרעה כאילו עומד לנגדו שנאמר (תהילים לט, ז) אך בצלם יתהלך איש. (שקלים ז';, ובנוסח מעט שונה בירושלמי שבת א', ב')

צריך לראות בעינינו את רבי מאיר. זה מה שפתחנו בו שאמר רבי חייא שכשסידר את הברייתות בתחילת המשנה "ברוך הבוחר בהם ובמשנתם" - התכוון 'אני רוצה להראות לכם את רבי מאיר'.

"ומגדלתו ומרוממתו על כל המעשים". אלו הן המילים החותמות את המשנה שלנו, וברור שאין הכוונה שבסופו של דבר זוכה אותו יהודי שלומד תורה לשמה לרייטינג גבוה (זה מאד פשטני ו'מייבש' לראות את זה ככה). הפשט הוא שמתוך כל המעשים הוא מתרומם ומתגדל, ויש לו נחלה ללא מיצרים. זה לא שהוא מתעלם מהמציאות אלא דווקא להיפך - הוא נותן למציאות מקום, הוא היחיד שנותן למציאות מקום. הוא זה שנותן מקום אפילו לשכנים הביירוניים שלו. הוא הצדיק הגמור שיכול לאהוב גם רשע גמור.¹² כי שם, במקום שהוא נמצא וחי בו, יש מקום לכולם, כי יש רק נמצא אחד והוא נמצא ממש וממילא יש מקום לכל המעשים. הוא חי ברצוא ושוב, 'על כרחך אתה חי', בכלות הנפש, כי הוא עוסק בתורה לשמה, ואז הוא שב לאחד את הכל באחדותו, ולכן נהנים ממנו עצה ותושיה, וזו העצה שמקבלים מהצדיק. עצה שבאה ממקום ישר, רוחני, אינסופי. "ומגלים לו רזי תורה ונותנת לו התורה ממשלה ומלכות וחיקור הדין" כל מה שהוא מקבל זה מהתורה עצמה, לא ממקום אחר.

ואולי הבשורה הגדולה במשנה הזו היא שכל אחד יכול להגיע למדרגה של לימוד תורה לשמה - במדרגתו, ולכל אחד יכולות להיות התובנות האלה של רבי מאיר, לרומם את עצמו למדרגות גבוהות מאד ולהיות בתהליך חיקור, לימוד, בירור התורה וההלכה לשמה של התורה.

¹² בניגוד לצדיק שאינו גמור שיכול לאהוב רק רשע שאינו גמור (ע"פ אמרת ר' יהודה לייב, המוכיח מפולנאה זיע"א, מתלמידי הבעש"ט)